

Actorul japonez Akira Wakayabashi în Judecătorul Brack din „Hedda Gabler“

Scrisoare
din Tokio
de la

AKIRA WAKAYABASHI

regizor la Teatrul
Bungakuza

TEATRUL

DOCUMENTAR

DIN JAPONIA

În Japonia, denumirea de „teatru documentar“ nu exprimă, în general, o concepție prea clară. Totuși, dintotdeauna, spectatorii mai avansați au simțit nevoia ca teatrul să le ofere o veriabilă mărturie asupra epocii în care trăiesc și o judecată asupra istoriei în care sînt implicați; și aceasta, prin teatrul documentar.

În 1959, Teatrul „Nakama“ a reprezentat *Afacerea Matsukawa* de Hideji Hojo. Ar fi, în acest ultim deceniu, prima manifestare de teatru japonez cu adevărat documentar.

Afacerea Matsukawa a izbucnit în 1949, în legătură cu cazul unei deraieri de tren. A fost una dintre cele mai bizare afaceri din epoca ocupației americane. Autorii crimei au rămas pînă azi necunoscuți. Ancheta stabilise totuși că accidentul se datorase unei distrugerii deliberate a șinei; și vinovați fuseseră socotiți douăzeci de membri de sindicat de la calea ferată japoneză, dintre care cinci au fost condamnați la moarte. Situația socială și politică din Japonia, la data respectivă (1949), se configura, în general, pe linia

următoarelor date succesive: la 10 mai, prin ordonanța armatei americane de ocupație, se aplică legea pentru destituirea „Efectivului reglementar“; la 4 iulie, sindicatul căilor ferate japoneze anunță concedierea a 36.000 persoane; la 5 iulie, Shimoyama, președintele căilor ferate japoneze, dispare pe neașteptate, și a doua zi este găsit sfîrtecat sub roțile unui tren (*Afacerea Shimoyama*); la 15 iulie este notificată concedierea altor 60.000 de salariați, iar în seara aceleiași zile, un tren deraiază la Mitaka, făcînd victime — morți și răniți — o mulțime de oameni (*Afacerea Mitaka*); la 17 august — *afacerea Matsukawa*.

Cine avea interesul să provoace în serie asemenea ciudate întîmplări? Membri de sindicat înșiși, sau alte grupări adverse? Nimeni nu poate răspunde la aceasta. Totuși, nu e greu să ne închipuim că lupta sindicatului de la căile ferate japoneze împotriva mării destituiri fusese, la acea epocă, *istovitoare*. În decembrie 1953, la deschiderea celei de-a doua audieri publice, peste 1500 de persoane

Scenă din piesa japoneză contemporană „Frământările mării”

se adunaseră în fața Înaltei Curți din Sendai, pentru a-i încuraja pe acuzați. Verdictul a rămas însă cam același; cu excepția a trei achitări. În martie 1958, 40 de sindicate de toate categoriile au organizat o conferință privitoare la Afacerea Matsukawa, cerind eliberarea osândiților. În august 1959, Curtea supremă din Tokio a anulat verdictul inițial, urmînd ca procesul să fie rejudecat la Sendai. În august 1961, la doisprezece ani după comiterea faptului, Înalta Curte din Sendai ajunsese, în sfîrșit, la concluzia că întregul personal fusese nevinovat, stabilind inexistența inspirației și a actului deliberat și acuzînd, în același timp, cu hotărîre, judecata răstălmăcită a poliției și a procurorilor. Adevărații criminali rămîneau astfel necunoscuți. Drama-document *Afacerea Matsukawa*, reprezentată cu doi ani înainte de ultimul verdict, năzuia, fără îndoială, să apeleze la opinia publică, să pună în lumină (pe baza documentelor publicate de doi cunoscuți scriitori — Seicho Matsumoto și Kaziro Hirotsu) adevărata înfățișare a cazului.

În 1961, Teatrul „Mingei” a reprezentat *Japonezul numit Otto*, de Junji Konoshita. Dar, prin excelență, piesa (adaptare după cartetul de note zilnice „Afecțiunea este ca stelele cerului” de Hidemi Ozaki) se ocupă de om și de istorie, de individ și de societate, urmărind, în manieră documentară, viața japonezului comunist Hidemi Ozaki, cunoscut sub porecla Otto, implicat în „Afacerea Sorge” și ucis, în timpul războiului, de către poliția secretă japoneză.

Mă întreb dacă această piesă intră, real-

mente, în categoria teatrului numit documentar. Dar, pornind de la ea, o seamă de tineri dramaturgi japonezi au început să scrie un asemenea teatru. Astfel, în 1964, Asaya Fujita a scris, pentru Teatrul „Sanjunin-Kai”, *Educația în Japonia, în 1960*, o demascare a imixtiunii guvernului și a păturii avute în activitatea sindicatului instructorilor japonezi, precum și a politicii discriminatorii existente în societatea japoneză față de așa-numita pătură „etas”. („Etas” constituind grupul acelor care, fiind foarte săraci, sînt ținuți de secole în izolare, departe de societatea japoneză propriuzisă.) În noiembrie 1965, Teatrul „Shingekijo” a reprezentat *Afacerea Shiratori* de Osamu Takahashi. Ca și în *Afacerea Matsukawa*, sîntem în fața unei foarte ciudate „afaceri” — ziaristii o numesc, simbolic, „cețurile negre ale Japoniei”, care dezbate cazul unei flagrante erori judiciare, comise sub presiunea vădită a organelor armatei de ocupație americane, împotriva unui militant pentru drepturile populației nevoiașe. Acesta, acuzat — fără probe și fără a se ține seama de contraprobe — că ar fi asasinul unui agent de poliție, a fost ținut peste 16 ani în temniță.

În octombrie, Teatrul „Nakama” a reprezentat a doua sa piesă documentară, după *Afacerea Matsukawa* — *Scrisori din Vietnamul de Sud*. E vorba de *Scrisorile* pe care locuitorii din Vietnamul de Sud le-au trimis rudelor și prietenilor din nord. Acțiunea piesei se desfășoară într-un avanpost al frontului de eliberare și în două sate din apropierea Saigonului și descrie curajoasa

luptă de partizani a poporului din Vietnamul de Sud.

Teatrul documentar japonez a fost stimulat și de punerea în scenă a *Anchetei* de Peter Weiss (jucată la Teatrul „Haiyuza” în 1967) și a lucrării *Robert Oppenheimer* de H. Kipphardt (reprezentată pentru prima oară, în 1966, la Teatrul „Sehai”). După aceste spectacole, Teatrul „Izumiza” a montat *Documentul femeilor combatante* (o altă adaptare a „Scrisorilor din Sud”), iar Teatrul din Tôen, *Documente despre Seburiyama* de Iichiro Asaka, privind îndelungul conflict, care durează de jumătate de secol, dintre proprietari și țărani, în legătură cu dreptul de proprietate asupra unei păduri.

Succesul *Anchetei* de Peter Weiss a îndemnat Teatrul „Mashu-Butai” să reprezinte, la rindul lui, *Cuvîntul în Japonia 1961* de A. Fujita, „document” dramatic ce dezbată problema încălțită a libertății reale a cuvîntului tipărit în Japonia.

În ianuarie 1968, Teatrul „Seinen-Gekijo” a reluat, prin altă prismă, afacerea Shiratori: secțiunea de artă literară a acestei trupe a scris o documentare amplă asupra cazului și, adaptînd-o pentru scenă, a inițiat-o *Redați-ni-l pe Kuniiji*. În aprilie, același an, Teatrul „Haiyuza” a reprezentat, cu mare succes, *Discursul despre Vietnam* de Peter Weiss: Teatrul „Mingei”, *Document de zero*; Teatrul „Sanjuninkai”, *A propoș de lacrimile asupra Hiroshimei*; Teatrul „Tokio-Engeki-Ensemble”, *Ueghem asupra Vietnamului*, relatînd grelele experiențe de viață și de muncă, îndurate de medicii și patologiștii din Hiroshima în momentul cînd

a căzut bomba atomică; înfățișînd atitudinea lor față de știință și față de societate, refuzul lor față de politică, afecțiunea față de om, lupta cu moartea. Kiichi Ohashi, autorul documentarului, prinde într-un triptic dramatic relațiile umane ce s-au legat între medici și cei răniți de bombă, în temeiul datelor științifice aflate în „Dosarul privind tratamentele medicale aplicate victimelor bombei atomice de la Hiroshima”, publicate de Conferința asupra răniților prin bomba atomică, de la Hiroshima din august 1961.

Piesa pune, dincolo de datele ei de viață și de cruzime, problema semnificației pe care o are pentru noi toți moartea nenumăraților locuitori ai Hiroshimei. Spre aceleași meditații trimite și *A propoș de lacrimile asupra Hiroshimei*, lucrare alcătuită din 15 tablouri, cu recitări, cîntece, balet și proiecții, și care în epilog (*Hiroshima-Vietnam*), cînd actorii redevin cetățeni ca oricare alții, angajează o discuție spontană, care extinde problemele legate de bomba atomică, spre problemele imperialismului în toată complexitatea lui. Disputa devine din ce în ce mai violentă, ridicîndu-se pînă la amploarea unui strigăt. Pe un plan similar, se situează și piesa *Ueghem asupra Vietnamului* (scriere colectivă) alcătuită din peste 20 de tablouri, cu recitări și coruri. Se vedește în aceste ultime tipuri de piese trecerea dramei documentare japoneze, de la o treaptă inițială — a tratării teatrale a faptelor și personajelor, lăsînd să „vorbească” singure scriptele de arhivă sau relațiile reporterești — la o treaptă puternic, divers și nemijlocit agitatorică.

Akira Wakayabashi în rolul Managerul, într-o altă piesă japoneză contemporană

